

WAT EEN ANSICHTKAART KAN VERTELLEN

Rinus Suijkerbuijk

In een tijd dat de (mobiele) telefoon nog niet bestond, was briefwisseling de snelste wijze van communiceren. Voor korte berichten gebruikte men, in plaats van een brief, een briefkaart. Deze was in de postverzending bovendien goedkoper.

Rond 1900 was het gebruik van ansichtkaarten in de mode gekomen. Technische drukmogelijkheden en speciale posttarieven lagen daaraan ten grondslag. In Houthem en Valkenburg, de Limburgse toeristentrekpleisters, waren dan ook legio ansichtkaarten verkrijgbaar. Deze kaarten werden echter niet alleen door toeristen gebruikt om hun goede aankomst te melden, de beste wensen over te brengen of de afhaaldienst te bestellen voor hun terugkomst (met bagage!) met de trein. De kaarten dienden ook, zoals de foto's en films nu, als herinnering aan de volbrachte vakantie-reizen.

Ansichtkaart

Onderstaande kaart toont niet alleen aan dat ansichtkaarten snelle berichtgeving mogelijk maakten: tussen 12 en 13 uur te Valkenburg afgestempeld en tussen 21 en 22 uur op het postkantoor te Telgte, bij Münster (in Duitsland), ontvangen. Een afstand van 250 km in ca. 10 uren overbrugd, en dan ook nog eens naar het buitenland. Kom daar vandaag de dag eens om bij een van de vele postdiensten!!

Dat de kaart in Valkenburg en niet in Houthem werd afgestempeld, is gezien de afstand van Villa Flora in Broekhem tot beide postkantoren wel te verklaren.

De kaart is op 20 januari 1899 verzonden, vertraagd omdat de schrijfster het adres van haar vriendin (Paula Evens te Telgte bij Münster) kwijt was.

Aannemelijk is dan ook dat de kaart reeds in 1898 verkrijgbaar was. De kleurige litho-kaarten, doorgaans de eerste ansichtkaarten, toonden verscheidene toeristische tafereeltjes, waren echter prijzig en de lichtdruk "imitaties" waren goedkoper. De lichtdrukker gebruikte voorhanden afbeeldingen voor het creëren van een meerluik. Hier werden afbeeldingen van kasteel Chaloen, grotbewoners te Geulem, de Verliefde Bomen en Au bon Marché (een vooraanstaande Valkenburgse winkel) samengevoegd.

Franse taal

De Franse tekst staat op de beeldzijde van de kaart: op de adreszijde mocht, tot 1905, alleen maar het adres geschreven worden. Daarom treft men op oudere kaarten zo dikwijls hele handgeschreven teksten aan op de beeldzijde van de kaart en vaak nog door de afbeeldingen heen. Dat de tekst in de Franse taal luidt hoeft geen verwondering te wekken. Voor de adellijke jongedame in kwestie was het de gewoonste zaak van de wereld. In het adellijke wereldje, zeker in het Nederlands-Belgisch-Duitse grensgebied was Frans de voertaal en op de kostscholen mocht ook alleen maar Frans gesproken worden. Bovendien was Frans in de mode: Fauquemont werd meer gebruikt dan de benaming Valkenberg, en Franse benamingen waren in voor de grand-hôtels en zich respecterende établissements. Franstalige menukaarten waren nog tot ver na Wereldoorlog II gebruikelijk.

Volledigheidshalve wordt, ten behoeve van degenen die om welke (jeugdige) reden dan ook de Franse taal niet machtig zijn, de handgeschreven tekst in het Nederlands weergegeven:

Mijn allerliefste Paula,

Vergeef me als ik niet geantwoord heb op de kaarten die je me zo vriendelijk toegestuurd hebt. Maar stel je voor, ik had je adres verloren en nu ik het zojuist heb teruggevonden, haast ik me deze kaart voor je verzameling toe te zenden. Ik hoop dat je me er nog zult toesturen, want je weet dat ik ze ook verzamel. Jij bent niet meer op pension, is het niet? Zelf ben ik voor het eerste jaar thuis. Komende dinsdag ga ik naar Maastricht voor het feest van de Eerwaarde Moeder. Moeder

Julie heeft me uitgenodigd en met carnaval ga ik naar Jupille. Tot ziens lieve Paula, ik hoop gauw een kaart van je te ontvangen, je vriendin Gabrielle de Heusch.

Verzamelingen

Uit deze kaart blijkt ook dat het gebruikelijk is dat adellijke kinderen hun "schooltijd" tot hun 18e of 19e levensjaar doorgaans op internaten doorbrachten. Gabrielle is in januari 1899 [18 jaar oud] voor het eerst het hele jaar thuis. Buitenshuis een beroep uitoefenen was sowieso geen optie voor deze jongedames! En dus moesten er andere bezigheden gezocht worden zoals feesten bij de Eerwaarde Moeder Julie in Maastricht of carnaval vieren bij familie in Jupille [bakermat van de Jupiler?]. Eerwaarde Moeders (mères) waren overigens leden van een vrouwelijke kloosterorde, waarvan de leden geacht werden beslist geen moeder te zijn/worden. Zij voerden het predicaat "mère" om hen te onderscheiden van de "soeurs", de werkzusters in de orde; het onderscheid tussen "adel" en "gewone volk" was in de katholieke kloosters, centra van naastenliefde, bepaaldelijk nog niet verdwenen.

Gebruikelijk hielden adellijke jongedames zich ook nog bezig met handenarbeid als borduren e.d. Rond 1900 blijkt er een zinnigere tijdsbesteding bijgekomen te zijn: het verzamelen van ansichtkaarten! Was al eerder het verzamelen van postzegels (voor het eerst in Nederland in 1852 uitgegeven) bij jongens in zwang gekomen, nu was er voor de meisjes een hip alternatief. En dat leidde tot het uitgeven van miljoenen kaarten om maar aan de verzamelwoede van (ook "gewone") dames te voldoen.

De Heusch De la Zangrije

Gabrielle [Angeline Joseph Marie] Baronesse de Heusch De la Zangrije¹ was een dochter van Baron Oscar Marie Alexandre de Heusch De la Zangrije (* Ridderborn 27.05.1848 † Houthem 27.05.1916) en Maria Constance Neys, te Schin op Geul geboren op 12.04.1880. Zij huwde op 09.10.1905 te Houthem met [Peter Hubert Therese] Emile van Kesteren, candidaat-notaris, (* 20.07.1876 op kasteel Rimborg te Merkstein en † 16.10.1964 te Sittard) zoon van Alphons van Kesteren en Eugenie Schoenmaeckers.

Uit het huwelijk van Oscar de Heusch en Maria Josepha Julia Constance Neys (* Maastricht 18.03.1856 † Luik 26.08.1937), te Luik op 16.02.1876 gesloten, werden verder geboren²:

¹ Deze adellijke familie ontleent het tweede gedeelte van haar naam aan een imposant kasteel in de voormalige gemeente Eigenbilzen gelegen. Dit landgoed, Zangerij geheten, ontleende haar naam aan een van de vroegere eigenaren in het midden van de 16e eeuw: Jasper van den Dijck, senger [cantor-kanunnik] tot Sinte Servaas van Maastricht. Hij was eigenaar van het landgoed Hanegoed onder Eigenbilzen, dat voortaan Zangerij geheten zou worden.

² Nederland's Adelsboek, jaargang 85 (1995) blz. 148/153; Etat Présent de la Noblesse Belge jrg. 1975 blz. 243/4 en jrg. 1990 blz. 270/3.

1. Angèle Adelaïde Adrienne Marie Josèphe * Houthem 23.12.1876, huwt te Houthem op 22.05.1901 met Otto Ernest Frederik Maria baron van Hövell tot Westerflîer, † Amersfoort 18.12.1950; uit hun huwelijk werden 6 kinderen geboren³.
2. Hélène Emilie Léopoldine Marie Josephe * Houthem 07.06.1878, huwt te Houthem op 02.10.1902 met August Henri Jacobus van Barneveld tot Mathena, † Sint-Jans-Geest 19.04.1953.
- [3. Gabrielle * Schin op Geul 12.04.1880 en † 11.12.1945 te Maas-tricht].
4. René Charles Emile Marie Joseph * Limmel 25.11.1882, huwt te Sint-Gillis-op-Brussel 25.08.1913 met Emilie Jeanne Donatilde Marie Taelmans (1884-1971), † Lambermont 16.01.1917, uit welk huwelijk één dochter werd geboren, Eliane Marie Emilie Donatilde † Lambermont 28.02.1917.
5. Lucien Julien Georges Marie Joseph * Limmel 25.11.1882 en † Bemelen 10.05.1886.
6. Adrien Jules Hector Marie Joseph * Limmel 16.02.1885 en † Houthem 14.02.1896.
7. Madeleine Sophie Amédée Thérèse Marie Josephe * Bemelen 15.10.1887 en † Luik 01.03.1966 (Couvent des Soeurs de l'Espérance, rue Amercoeur Liège).

Woonadressen

Na zijn huwelijk vestigt zich rentenier De Heusch (in die tijd werkte de adel nauwelijks) in Huize Strabeek [de huidige Burghoeve] en daarna verhuist hij met zijn jonge gezin naar Schin op Geul, St. Pieter no. ? [Kasteel Oost?]. Op 06.03.1881 wordt het gezin dan naar Meerssen uitgeschreven.

Volgens het Bevolkingsregister van Houthem komt het gezin op 24.10.1891 uit Bemelen [Gasthuishoven, bezit van de familie Neys] naar Broekhem no. 3, later op Broekhem 13A ingeschreven.

Gabrielle wordt 13.10.1893 naar Maastricht uitgeschreven en komt vandaar 06.08.1897 definitief weer terug naar Broekhem. Op welk pensioonaat zij toen verbleef is nog niet achterhaald.

Na haar huwelijk gaat Gabrielle samen met haar echtgenoot Emile van Kesteren wonen te Broekhem A 4, en vertrekt 16.12.1907 naar Amby.

Oscar de Heusch heeft Villa Flora rond 1890 laten bouwen: toentertijd Broekhem 13A. De villa is heden ten dage van cultuurhistorische waarde en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed wijdt er vele beschouwingen aan. Enige jaren geleden is het pand geheel gerestaureerd; het vroeger bij de villa horende park heeft de behoefte aan bouwgrond niet overleefd.

³ Nederland's Adelsboek, jaargang 85 (1995) blz. 260/1.

Villa Flora

Oscar de Heusch overlijdt te Houthem-St. Gerlach op 27.05.1916.
Het adelsgeslacht De Heusch De la Zangrije is in 1982 in mannelijke lijn uitgestorven.

Op 23.06.1879 werd kasteel Rimburch door het echtpaar Alfons van Kesteren en Eugenie Schoenmaeckers verkocht aan Adolf en Johanna Wekbeker, die terugkeerden naar Nederland, eerst naar kasteel Meersenhoven en later naar "de ouderlijke woning" van Eugenie: Mon Refuge te Houthem.

Hoewel het er op het eerste gezicht op leek of Gabrielle met een in Merksteine (Pruisen) geboren onbekende Emile van Kesteren een huwelijk aangaat, is dit dus geenszins het geval. Zijn oudste broer werd in 1875 geboren in hetzelfde Huize (toen Villa) Strabeek, waar Oscar de Heusch in 1876 zijn intrek nam, terwijl zijn jongste zus in 1887 in Villa Mon Refuge te Vroenhof geboren werd. Het waren beiden dus bijna normale Houthemers (nou ja, een beetje betere variant dan), en daarom mag 't Sjtengelke er wel aandacht aan besteden.

Paula Evens⁴

Het zal wel altijd een intrigerende vraag blijven hoe Gabrielle met haar correspondentievrindin in contact kwam. Is er een relatie te leggen met Mgr. Brinkmann uit Münster (bei Telgte) die vóór van Kesteren en De Heusch in Huize Strabeek woonde? Was Paula samen met Gabrielle ergens op pensionaat? Ontmoetten zij elkaar bij wederzijdse vrienden? Kwam de familie Evens in Valkenburg/Houthem op vakantie? Wie dit raadsel oplost mag een fraai artikel in 't Sjtegelke schrijven.

In ieder geval was Paula niet van adel. Zij was de dochter van Carl Evens (* Telgte 21.06.1828 en † Telgte 29.03.1918) en zijn tweede echtgenote Maria Mehring (* Ostercappeln 29.06.1849). Paula werd op 24.04.1881 in Telgte geboren, en was dus 1 jaar jonger dan Gabrielle.

Carl Evens had de door zijn vader, Hubert Anton Evens (Telgte * 01.04.1795 † 30.10.1852) geopende winkel in levensmiddelen, koloniale waren, reissouvenirs en devotionalia voortgezet en was een welgestelde koopman. Omstreeks 1860 had hij tegenover de Telgter Bedevaartskapel een twee verdiepingen groot winkelhuis laten bouwen. (In 1934 is de Kolonialwaren- und Devotionalienhandel Evens door Hermann Uhlenbrock overgenomen en thans [devotionalia exit] is er Café Bußmann gevestigd).

Of Gabrielle met het sturen van haar kaart, waarop de Valkenburgse „Au bon Marché“ pronkt, een knipoog heeft willen geven naar het vooraanstaande handelshuis van Paula's vader?

Paula Evens is op 18.12.1944 in Glandorf (ca. 20 km. van Telgte, via Ostbevern) overleden.

⁴ Met dank aan Klaus Schwinger van het stadsarchief te Telgte.

Foto omstreeks 1930 met links de "Evens-devotionalia"-winkel

Kapellenstrasse omstreeks 1900, met Gnadencapelle en daartegenover het woon-winkelhuis van de familie Evens.